

УДК 37.013.75

О. М. Дудник

ЛОГІКА РОЗВ'ЯЗАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАДАЧ КОНТЕКСТНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

Професійно-педагогічна діяльність визначається як постійний процес розв'язування педагогічних задач, тому значна увага у підготовці майбутніх вчителів початкової школи має приділятися питанню підготовки до їх якісного розв'язання. Проте, як засвідчує практика, у більшості студентів напруму підготовки «Початкова освіта» виникають труднощі під час розв'язування педагогічних задач, пов'язаних з моделюванням їх майбутньої професійної діяльності, тобто педагогічних задач контекстної спрямованості. Таким чином, на сьогодні освітній процес у ВНЗ недостатньо зорієнтований на формування у студентів знань, умінь та навичок щодо розв'язування педагогічних задач, що доводить актуальність даного питання.

Провідні положення теорії та практики розв'язання педагогічних задач висвітлено у працях Г. Балла, Н. Бордовської, Л. Кондрашової, Н. Кузьміної, М. Левіної, В. Сластьоніна, Л. Спіріна, Г. Сухобської, Л. Фрункіна. Проблематиці підготовки майбутнього вчителя початкових класів до розв'язання педагогічних задач значної уваги приділено в роботах Н. Демидової, В. Докучаєвої, В. Желанової, І. Лавринець, Ю. Кравченко, О. Малярєнко. Сучасні дослідження зазначеного феномену пов'язані з розробкою методики розв'язування педагогічних задач – Ю. Кравченко, І. Мельникова, Н. Дяченко; технології розв'язування педагогічних задач – О. Вознюк, О. Дубасенюк, В. Желанова, Л. Мільто. Разом з тим, не зважаючи на таку зацікавленість вчених різними аспектами задачної проблематики, питання розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості майбутнім вчителем початкових класів відображено лише у докторському дослідженні В. Желанової.

Мета статті – проаналізувати досвід вітчизняних й зарубіжних вчених щодо розв'язання педагогічних задач та розкрити алгоритм розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості майбутнім вчителем початкових класів.

Зазначимо, що досліджуючи *процес розв'язання задач*, Г. Балл визначив його як вплив на предмет задачі, що обумовлює її перехід з початкового стану в необхідний. Розв'язана задача – задача, предмет якої переведено у потрібний стан, припиняє бути задачею [1, с. 34–35]. Дещо інший підхід зустрічаємо у В. Сластьоніна, який розглядає розв'язання педагогічних задач як спосіб і як процес. Спосіб розв'язування задачі – це деяка система послідовно здійснюваних операцій (процедур), що призводять до вирішення задачі. Розв'язання педагогічної задачі, на його думку, може бути описано як реалізацію деякого способу, як «фрагмент

функціонування вирішувача», здійснюваний ним при розв'язанні задачі або з метою її розв'язання [14]. На думку Л. Мільто, розв'язання педагогічної задачі здійснюється за допомогою сформованого розумового «апарату», яким педагог з наукових позицій всебічно оцінює конкретну педагогічну задачу, створює проект педагогічного впливу і взаємодії, веде творчий пошук і реалізує найбільш ефективні методи розв'язання педагогічних задач [12, с. 84–85].

Щодо *механізму розв'язання педагогічних задач*, Л. Спірін стверджує, що розв'язати задачу – означає побудувати мисленнєво чи письмово зорієнтовану основу діяльності у вигляді прогнозу, а потім виконати цю діяльність [16, с. 26]. На думку В. Ковальчука, оптимально розв'язати задачу – якнайкраще спроектувати орієнтаційну основу дій, створити найкращі умови для їх виконання та творчо виконати дії, використавши при цьому систему методів, що презведуть до очікуваного результату [8, с. 46].

Отже, беручи до уваги вище зазначені наукові позиції щодо розв'язання педагогічних задач та враховуючи концептуальні положення контекстного навчання майбутнього вчителя початкових класів [6], *розв'язання педагогічної задачі контекстної спрямованості* ми тлумачимо як процес усвідомлення та прийняття певної проблеми, що пов'язана з контекстом майбутньої професійної діяльності, побудови гіпотези, моделювання проекту її рішення, практичної реалізації запланованого рішення на підставі рефлексивно-аналітичного розгляду ситуації, на фоні якої розгорталася задача та загальної рефлексії результатів розв'язання задачі.

Як бачимо, розв'язання педагогічної задачі контекстної спрямованості, є певним процесом, що передбачає сукупність послідовних дій спрямованих на досягнення бажаного результату. Разом з тим, відповідно до словника педагогічних термінів, послідовність дій, операцій, що виконує педагог з метою досягнення запланованого результату, що включає в себе конструювання та реалізацію педагогічної діяльності є алгоритмом [2]. Відтак постає необхідність розробки саме алгоритму розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості майбутнім вчителем початкової ланки освіти.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що існує значна кількість наукових поглядів щодо схематизації та алгоритмізації процесу розв'язання педагогічних задач (А. Деркач, І. Зязюн, Л. Кондрашова, О. Семенова, Л. Спірін, М. Степинський, М. Фрумкін, А. Чернишов, В. Якунін та ін.). Розглянемо ті, які, на наш погляд, є найбільш суттєвими у форматі нашого дослідження.

Зокрема, Н. Кузьміною у процесі розв'язання педагогічних задач виділено сім етапів, а саме: 1) аналіз вихідних даних (діагностика); 2) співставлення вихідних даних з передбачуваним результатом; 3) постановка й обґрунтування головної виховної задачі на певний період та визначення системи перспектив перед учнями; 4) визначення позиції

класного керівника, активу класу в організації розв'язання задач; 5) залучення усіх учнів до активної діяльності, спрямованої на реалізацію поставлених задач; 6) визначення змісту, методів, форм їх реалізації; 7) оцінка і співставлення їх із передбачуваними результатами [9].

Деяко іншим є підхід до зазначеного процесу Л. Спіріна, М. Степинського, М. Фрумкіна. Так вчені пропонують такі покрокові дії поетапного розв'язання педагогічних задач: 1 етап: постановка задачі або «виокремлення» задачі із ситуації, що включає педагогічну діагностику, усвідомлення конкретної педагогічної мети, формулювання проблеми (питання задачі); 2 етап: прийняття педагогічних рішень та планування педагогічного процесу, що складаються з визначення конкретного змісту освіти, добору видів діяльності, методів, організаційних форм діяльності, планування системи (планування діяльності об'єктів та суб'єктів цієї діяльності, планування оснащення інформаційних джерел); 3 етап: виконання намічених рішень та керівництво діяльністю об'єкта виховання; 4 етап: аналіз результатів розв'язання педагогічної задачі, визначення нових педагогічних цілей [15].

За твердженням Ю. Кулюткіна процес розв'язання педагогічних задач включає в себе три основні етапи: 1) аналітичний етап, який починається з аналізу і оцінки ситуації, що склалася, і закінчується формулюванням самої задачі, що підлягає вирішенню; 2) проєктивний етап, коли плануються способи вирішення вже поставленої задачі, розробляється конкретний проєкт цього рішення; 3) виконавчий етап, який пов'язаний з реалізацією задуму, з практичним втіленням розробленого «проєкту» [10].

Технологія розв'язання педагогічних задач представлена І. Зязюном має вигляд такої послідовності дій педагога: 1) аналіз ситуації в цілісному процесі педагогічної діяльності; 2) усвідомлення проблеми й формування задачі, завершення процесу аналізу умов ситуації; 3) розробка проєкту рішення – конструювання розв'язання ситуації з різними варіантами розгортання подій; 4) практична реалізація запланованого рішення; 5) аналіз результату: порівняння наслідків розв'язання задачі з поставленими завданнями [13, с. 39–40].

Викликає інтерес й модель розв'язання педагогічної задачі Л. Мільто, що складається із чотирьох етапів: 1) аналіз педагогічної ситуації: діагностика ситуації, визначення проблем (протирич); 2) теоретичний етап: формулювання педагогічної задачі, вибір оптимального способу розв'язання можливих варіантів, розробка критеріїв успішності розв'язання задачі; 3) практичний етап: здійснення обраного засобу розв'язання задачі; 4) аналітичний етап: підсумковий облік та оцінка отриманих результатів, корекція варіанту розв'язання, підготовка до висунення нової задачі [11, с. 40].

Серед останніх доробок в межах зазначеної проблеми вважаємо за необхідне відзначити наукову позицію О. Дубасенюк, О. Вознюка, Н. Дяченко.

О. Дубасенюк, О. Вознюк подають наступний, як зазначають автори, стислий алгоритм розв'язання педагогічної задачі: 1) орієнтація в ситуації, аналіз наявних даних (структурних компонентів задачі) з опорою на психолого-педагогічну теорію; 2) усвідомлення рівня її проблемності, угадування проблеми, виявлення суперечності, формулювання проблеми педагогічної задачі; 3) висування гіпотези щодо способів розв'язання задачі, надання їй гуманістичної спрямованості; 4) прийняття рішення, вироблення альтернатив (оптимального способу вирішення задачі); 5) здійснення прийнятого рішення, організація міжособистісних взаємодій у педагогічному процесі; 6) оцінка та аналіз одержаного результату; 7) визначення напрямів подальшої навчальної та виховної роботи [3].

Н. Дяченко було розроблено поетапну схему процесу розв'язання педагогічних задач для майбутніх викладачів університету, що відображає безперервний і ступінчастий характер розв'язування педагогічних задач. Запропонована схема складається з наступних етапів: 1) визначення проблеми: широкий аналіз поданої ситуації, виявлення і обговорення можливих причин, місця виникнення та учасників ситуації; 2) аналіз задачі: формулювання задачі та здійснення пошуку її розв'язання; 3) генерація можливих розв'язків: пошук творчого вирішення задачі на основі виокремлення повного спектру ефективних рішень для досягнення результату; 4) вибір доцільного розв'язку: оцінка розв'язків (виявлення слабких і сильних сторін), вибір найефективнішого для конкретної педагогічної задачі; 5) реалізація запланованого розв'язання, що вимагає планування дій; 6) оцінка отриманого результату: результат співвідноситься зі зразком – ідеалом (якщо він є), рефлексія результатів, визначення подальших задач [5].

Як бачимо, розв'язання педагогічних задач є складним процесуальним циклом. Щодо розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості, ґрунтуючись на науковій позиції В. Желанової, нами виокремлено такі взаємозв'язані та взаємозумовлені фази та етапи, а саме:

- діагностико-аналітична фаза, що включає аналітичний етап, який починається з аналізу та оцінки ситуації, що склалася, і закінчується формулюванням самого завдання, що підлягає розв'язанню;
- конструктивна фаза, що об'єднує етап прогнозування, планування й конструювання, де висуваються гіпотези рішення, конкретні способи рішення вже поставленої задачі, розробляється «проект» рішення;
- виконавська фаза, що пов'язана з реалізацією задуму, з практичним утіленням розробленого «проекту»;
- рефлексивно-аналітична фаза, що складається із етапів аналізу отриманого результату та рефлексії власної педагогічної позиції стосовно майбутньої професійної діяльності.

Проте, розв'язання педагогічної задачі контекстної спрямованості, як і будь-якої іншої педагогічної задачі, є складним, багатоаспектним,

динамічним, творчим процесом, який неможливо повністю схематизувати. Але дії та операції, пов'язані з рефлексивно-аналітичною діяльністю, які виконуються переважно на кожному із зазначених етапів та які ми можемо формально уявити, вважаємо доцільним надати в розробленому нами алгоритмі розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості, типових для педагогічного процесу в початковій школі та родинному колі молодшого школяра.

Алгоритм розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості

1. Аналіз педагогічної ситуації як об'єктивного контексту, на фоні якого розгорталася педагогічна задача.

2. Детекція протиріч (вияв зіткнення певних протилежних компонентів педагогічної системи) та проблеми (вияв розриву між бажаним та фактичним результатами) в педагогічній ситуації.

3. Цілепокладання (визначення результативної мети, з'ясування проміжних процесуальних цілей), що детермінує педагогічну задачу та конкретизація завдання, яке необхідно розв'язати.

4. Антиципація, що пов'язана з передбаченням результату педагогічної діяльності.

5. Генерація декількох гіпотез й обрання найбільш оптимальної з них.

6. Моделювання професійного контексту, що пов'язане з проектуванням рішення, конструюванням всіх компонентів педагогічного процесу відповідно до мети задачі та розробкою конкретного проекту рішення.

7. Аналіз результатів розв'язання задачі, що містить порівняння наслідків розв'язання з поставленими цілями.

8. Рефлексія, що передбачає «занурення» у майбутню професію з метою «бачення себе» відповідно до предметного та соціального контекстів майбутньої професійної діяльності.

Зазначимо, що поданий алгоритм розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості подано в узагальненій формі. Поділяючи наукову думку В. Загвязинського [7], який вважає, що алгоритм розв'язання задачі залежить від характеру вирішуваних проблем, відповідно до розробленої нами таксономії педагогічних задач контекстної спрямованості (даний матеріал було виствітлено у попередній статті [4]), вважаємо за доцільне майбутні дослідження присвятити конкретизації алгоритму та розробці покрокової інструкції розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості відповідно до типів педагогічних задач контекстної спрямованості.

Таким чином, нами проаналізовано сутність процесу розв'язання педагогічних задач, що дало підстави авторському тлумаченню поняття «розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості». Також визначено правомірність розгляду цього процесу з позиції алгоритмізованих дій, на основі чого запропоновано фази та етапи

розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості, які деталізовано в узагальненому алгоритмі розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості. Наші подальші наукові розвідки будуть спрямовані на розробку алгоритмів та покрокових інструкцій розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості різних типів.

Список використаної літератури

- 1. Балл Г. А.** Теория учебных задач: психолого-педагогический аспект / Г. А. Балл. – М. : Педагогика, 1990. – 184 с.
- 2. Вишнякова С. М.** Профессиональное образование: Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика / С. М. Вишнякова. – М. : НМЦ СПО, 1999. – 538 с.
- 3. Дубасенюк О. А., Вознюк О. В.** Професійно-педагогічні задачі: типологія та технологія розв'язання: навч. посібник для студентів вищих навч. закладів / О. А. Дубасенюк, О. В. Вознюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 272 с.
- 4. Дудник О. М.** Педагогічні задачі контекстної спрямованості як чинник підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів / О. М. Дудник // Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка: Педагогічні науки. – 2016. – №3 (300). – Ч. I. – С. 143–152.
- 5. Дяченко Н. О.** Педагогічні задачі у професійній підготовці майбутніх викладачів: навч. пос. – К. : Вид-во Ліра-К, 2015. – 84 с.
- 6. Желанова В. В.** Контекстне навчання майбутнього вчителя початкових класів: теорія і технологія: монографія / В. В. Желанова; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 482 с.
- 7. Загвязинский В. И.** Методология и методика педагогических исследований: учеб. пособие. / В. И. Загвязинский. – Тюмень : Изд-во ТюмГУ, 1976. – 85 с.
- 8. Ковальчук В. А.** Методичні основи розв'язання соціально-педагогічних задач у процесі підготовки майбутніх вчителів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. А. Ковальчук. – К., 2000. – 19 с.
- 9. Кузьмина Н. В.** Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М. : Высш. шк., 1990. – 119 с.
- 10. Кулюткин Ю. Н.** Психологические особенности деятельности учителя: мышление учителя / Ю. Н. Кулюткин. – М. : Педагогика, 1990. – 134 с.
- 11. Мільто Л. О.** Методика розв'язання педагогічних задач: навч. посібник. 2-ге вид., перероб. і допов. – Харків: Ранок-НТ, 2004. – 152 с.
- 12. Мільто Л. О.** Теорія і технологія розв'язання педагогічних задач: посіб. / Л. О. Мільто. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 156 с.
- 13. Педагогічна майстерність: підручник** / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. – К. : Вища шк., 1997. – 349 с.
- 14. Слостенин В. А.** Педагогика: учеб. пос. для студ. высш. пед. учеб. завед. / В. А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов; под ред. В. А. Слостенина. – М. : Изд. центр «Академия», 2002. – 576 с.
- 15. Спирин Л. Ф.** Анализ учебно-воспитательных ситуаций и решение педагогических задач / Л. Ф. Спирин, М. А. Степинский, М. Л. Фрумкин;

под ред. В. А. Слостенина. – Ярославль : Изд-во ЯГПИ, 1974. – 130 с.
16. Спирин Л. Ф. Теория и технология решения задач: (развивающее профессионально-педагогическое обучение и самообразование) / Л. Ф. Спирин; ред. П. И. Пидкасистый. – М. : Рос. пед. агенство, 1997. – 173 с.

Дудник О. М. Логіка розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості

У статті проаналізовано сутність процесу розв'язання педагогічних задач, подано авторське тлумачення поняття «розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості». Обґрунтовано правомірність розгляду процесу розв'язання педагогічних задач з позиції алгоритмізованих дій. Запропоновано фази та етапи розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості, які деталізовано в узагальненому алгоритмі розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості. Визначено необхідність розробки алгоритмів та покрокових інструкцій розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості різних типів.

Ключові слова: процес розв'язання педагогічних задач, розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості, фази та етапи розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості, алгоритм розв'язання педагогічних задач контекстної спрямованості.

Дудник О. Н. Логика решения педагогических задач контекстной направленности

В статье проанализирована сущность процесса решения педагогических задач, представлено авторское толкование понятия «решение педагогических задач контекстной направленности». Обоснована правомерность рассмотрения процесса решения педагогических задач с позиции алгоритмизации действий. Предложено фазы и этапы решения педагогических задач контекстной направленности, которые детализированы в обобщенном алгоритме решения педагогических задач контекстной направленности. Определена необходимость разработки алгоритмов и пошаговых инструкций решения педагогических задач контекстной направленности разных типов.

Ключевые слова: процесс решения педагогических задач, решение педагогических задач контекстной направленности, фазы и этапы решения педагогических задач контекстной направленности, алгоритм решения педагогических задач контекстной направленности.

Dudnik O. The Logic of the Solution of Pedagogical Tasks Contextual Orientation

The article proves urgency of the issue of the solution of pedagogical tasks to the future teacher of initial classes. Analysis of scientific views of foreign and domestic scientists on the nature of the process of decision of pedagogical tasks, the mechanisms and stages of a complex, multidimensional,

dynamic process of solving pedagogical problems. Presents the author's interpretation of „decision of the pedagogical tasks of the contextual orientation”, which reflects the conceptual provisions in the context of training future teachers of initial classes. Justified the legitimacy of the review process of the solution of pedagogical tasks from the perspective of algorithmic actions. Proposed phases and stages of the solution of pedagogical tasks contextual orientation, which are detailed in the generalized algorithm to the solution of pedagogical tasks contextual orientation. Identified the need to develop algorithms and step-by-step instructions the solution of pedagogical tasks the contextual focus of different types.

Key words: the process of solving pedagogical tasks pedagogical tasks contextual orientation, phases and stages of the solution of pedagogical tasks contextual orientation, the algorithm of the solution of pedagogical tasks contextual orientation.

Стаття надійшла до редакції 23.01.2017 р.

Прийнято до друку 24.02.2017 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Желанова В. В.

УДК 37.036

В. В. Дьоміна

**КУЛЬТУРНИЙ САМОРОЗВИТОК МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ
КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

У сучасних умовах удосконалення системи вищої освіти головним з питань є відродження її культурно-творчої місії, перехід до культуротворчої системи освіти в цілому. Необхідність такого оновлення пов'язана з тим, що існуюча система не забезпечує вирішення поставленого завдання – формування загальної культури майбутніх педагогів, у якій поєднуються високий професіоналізм і духовне багатство. Сьогодні очевидно, що освіта й культура, розвиваючись у взаємодії, забезпечують творчий взаємозв'язок моральних, художніх, інтелектуальних якостей особистості, необхідних майбутньому вчителю. Новий підхід у галузі виховання полягає в тому, щоб організувати процес формування особистості майбутнього педагога на основі взаємозв'язку, взаємного проникнення всіх видів виховання, покликаних формувати загальну культуру особистості у її культурологічному аспекті. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття), закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державна програма «Вчитель», Національна доктрина розвитку освіти орієнтують педагогів на створення життєдайної системи неперервного навчання й виховання для